

Istoria ascunsă

Spectacolul de teatru documentar Clear History (regia Nicoleta Esinencu, cu Veaceslav Sambriș, Doriană Talmazan, Irina Vacarciuc, producția Teatru-Spălătorie din Chișinău) aduce în spațiul public un subiect ignorat și ocultat cu bună știință atât de autorități, cât și de media din Republica Moldova - contribuția armatei și administrației românești la ghetoizarea și exterminarea populației de etnie evreiască de pe teritoriul Basarabiei, Bucovinei, Transnistriei și Odesei, în perioada 1941-1944, când teritoriile s-au aflat sub administrație (unele sub ocupație) românească. Actuala coaliție de guvernare din Republica Moldova, adepta pro-românismului și pro-occidentalismului radical ca pseudo-proiect politic, promovează discursul violent anti-comunist, anti-rus și anti-sovietic. În acest context, holocaustul românesc riscă să "păteze" imaginea idilică a administrației statului român asupra provinciei basarabene, distruge imaginea eroului național "luptător pentru întregirea neamului" Ion Antonescu și reprezintă un concurent serios la crimele din gulag (armă preferată de luptă împotriva "pericolului" comunist imaginar și, concret, împotriva statului social). Propaganda anti-sovietică și anti-comunistă atinge uneori momente de un cinism exemplar. În cadrul expoziției de fotografie Teroarea roșie, făcută cu bani de la stat, coordonată de Gheorghe Mirzenko (copreședinte al Consiliului Unirii cu România) în Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău, fotografiile cu deținuți și cadavre din lagărele naziste de la Buchenwald și Bergen-Belsen au fost prezentate ca imagini din Gulag. Mai departe, Veaceslav Stăvilă, unul dintre istoricii membri ai Comisei guvernamentale pentru Studierea și Aprecieră Regimului Comunist din Republica Moldova, declară cu nonșalanță că, pentru stabilirea numărului total de victime ale regimului sovietic, comisia a numărat și soldații moldoveni morți în luptele anti-fasciste din al doilea război mondial. În acest context politic, în condițiile în care în Republica Moldova Ion Antonescu este glorificat, iar holocaustul absent în majoritatea manualelor școlare, spectacolul Clear History face vizibilă și problematizează istoria trecută sub tăcere a victimelor și martorilor ale căror voci nu au loc în discursul public oficial.

„Un popor nu poate să aleagă din istorie doar momentele care îi convin”

Interviu cu Nicoleta Esinencu

Cum este percepută tema holocaustului din Basarabia în Republica Moldova? Există luări de pozitie și declarații ale reprezentanților statului pe această temă?

Această temă este ignorată în totalitate de către stat și de către politicieni. Puținele discuții care există au loc, de fapt, între taberele de istorici și, din păcate, de foarte multe ori se reduc la atac la persoană. Unele partide folosesc din când în când această temă în scopuri politice.

Care este abordarea temei în manualele de istorie?

Nimeni nu vorbește despre recunoașterea holocaustului și despre conștientizarea acestui moment. În manualele de istorie, tema nu a fost abordată și nici nu este abordată. Cred că există două propoziții în care este dată definiția de holocaust și se menționează, printre altele, că acest fenomen a avut loc în Transnistria. Nu există o maturitate în abordarea acestei teme, la fel cum nu există o maturitate în abordarea altor părți din istoria recentă. Nu este suficient să crezi comisii și să votezi condamnarea comunismului, fără să dai informații elementare legate de evenimentele despre care este vorba. A condamna comunismul nu înseamnă a șterge această perioadă din conștiința și istoria noastră. La fel cum recunoașterea holocaustului nu înseamnă doar un raport făcut de o comisie sau o definiție într-un manual de istorie.

Cum te raportezi tu la această temă și de ce ti s-a părut important să o abordezi?

Mi-a părut important pentru că eu n-am avut parte de această lecție în școală, și pentru că am aflat despre holocaustul din Basarabia mult prea târziu. Pentru că nu vreau să șterg această parte a istoriei noastre. Așa cum au făcut bunicii noștri și părinții. Mulți din ei au fost martori și poate chiar au participat la aceste masacre și au ascuns zeci de ani sau chiar au încercat să șteargă din memoria lor aceste crime. Pentru că un popor nu poate să aleagă din istorie doar momentele care îi convin și să se poziționeze ca victimă. Este important să recunoaștem și să acceptăm în totalitate istoria așa cum este ea. Pentru că este mult mai onest să recunoaștem. Interviu realizat de Mihaela Michailov

FRAGMENTE DIN TEXTUL SPECTACOLULUI CLEAR HISTORY

Asta o fost marți, da' miercuri... ce s-o întâmplat miercurea ceea mi-o povestit unul din sat. Și-apu el multă vreme nu mi-a spus. Nimeni nu vroia să spună nimic despre lucrurile astea. Eee, se temeau. Și am întrebat: Ei ce-ai făcut, dacă ai fost acolo. Iaca ce-am făcut: șefu de post ni-o dat arme și ni-o instruit cum să le încărcăm. Și noi încărcăm armele. Niște arme. De zece patroane. Și trebuia să le încărcăm. Și să fie totdeauna încărcate. Da ceilalți stăteau la ferești. Păzeau. Să nu iasă evreii. Ferestrele erau bătute cu scândura, dar totuși stăteau. De-a noștri... de la noi din sat stăteau. Tot încărcam arme, multe arme încărcam și puneam așa deoparte. Noi încărcam și la un moment dat, noi nici n-am observat, s-o auzit o buhnitură. O aruncat o grenadă. Și a doua grenadă. Într-o cameră și în altă cameră. Apu închipuieți ce era acolo că erau peste 350 de evrei. Și nu i-o ucis pe toți, mairămăseseră vii și ei deam de la ferestre împușcau, împușcau. Unde foieu, acolo trăgeu cu armele ceea până se terminau zece cartușe. Arma se lăsa, se lua alta. Ceea ce se auzea era doamne ferește. Împușcături și urlete. Răcnete se auzeau. În așa cazuri apoi până când o dată o împușcat, da pe urmă e ceva normal. Prima dată e greu. Până o ucis unu, da pe urmă o vazut că și acela ucide și celalt, și celalt. Toți s-o întărtat.

BRICEVA Briceva o fost un orașel unde o trăit numai evrei. Și-apu eu acolo în 41, când s-o început războiul, am păscut oile la un evreu. Și când o intrat deamu... un regiment de cavalerie de la români, o sărit de pe cai și împușcau într-înșii. Și l-o prins pe unu, îi spune Leiba, el era viorist, și l-o pus într-o... era o călcătură de lut acolo în marginea Bricevei, și l-o pus acolo să meargă prin călcătura ceea de lut, da acolo o zvirlit steclă și îl mîna cu niște vergi... o pus niște băieți din Baraboi și îl mîna cu niște verji dimprejiur să meargă, și el cânta din vioară. Desculță l-o pus și să cânte din vioară. _____ O început să îngrădească tot Vertiujeniu. Si tot centrul l-o îngrădit cu sârmă ghimpoasă. Și când ne-am sculat într-o dimineată era plin cu populație evreiească: copii, bătrâni, tineri, era plin. Mulți o fost. Poate să fi fost vreo 10 -20.000. Erau bucșiți aici. De unde i-o adus nu știu. O venit... vara așa, cum să vă spun, poate că prin luna iunie că de-acuma erau fructele, erau cartofii noi și mama ne punea într-o sacoșă și noi veneam aicea pe străduca asta lângă spital și aruncam peste sârme, că erau copii mici cu mâna întinsă și la cine trecea pe drum zicea: Dă o bucățică de pâine! Dă o bucățică de pâine, dă o bucățică de pâine să mănânc! Și mama ne punea și mămăligă și ce ave, și noi ne duceam și aruncam peste gard la copiii ceia, și fugeam și ne ascundeam, că ne băteau. Erau jandarmii care păzeau și ne băteau. Nu ne lăsau să ne apropiem.

_____ Și acei care mureau în lagăr, îi lua cu căruța și îi ducea la cimitir; acolo o făcut o groapă mare și acolo pe tăți îi puneau în groapă și îi înmormântau. Noi copiii umblam cu vacile prin păduri, coboram pe malul Nistrului ieșind pe partea cealaltă de sat și câteodată vedeam că vin cu căruța cu morți și îi aruncă în groapa aceia. Groapa ceea ave, cum să vă spun, poate vreo 20m lungime și vreo 20m lățime și acolo erau îngropați. Undeva până prin septembrie o stat dînșii. Și când

ne-am trezit într-o dimineată: porțile deschise și nu mai era nimeni cum i-o dus, unde i-o dus, ce s-o făcut cu dânșii nu știu.

Si era vai de capul lor. Flămânzi, murdari, ruți, distruși... o stare deplorabilă, o stare strașnică. Tot timpul strigau: Pâine, apă, pâine, apă! Și mureau copii, copii bolnavi, ceva strașnic era. Care mureau, care îi împușcau. Ș-apăi am văzut cum îi îngropa acolo, ședeau jandarmii lângă dânșii și ei săpau... Evreii, singuri îngropau. Îngropau tot timpul oameni. I-au mânat ca pe niște vite, cum ai mâna așa și ai îngrădi o cireadă de vaci, de animale așa și pe dânșii...

Avem 11 ani când o trecut pe aici pe lângă noi. Vine coloana. Vine de la Edintsy și o trecut iată pe aici. O trecut înspre Târnova. Aista care era pe coloană era ofițer român... s-o dus la primărie, la șeful de post și și-o cerut voie să rămână aici noaptea de-atâta că nu puteu ei să meargă de-amu. Erau obosiți tare. Și le-o dat voie în sat. În partea cealaltă de sat. Și o intrat coloana în sat și acolo o dormit. Dimineăța s-o sculat. O strâns hârlețe și lopeți pe la oameni, i-o pus pe evrei să facă gropi. Și au făcut o groapă mare. Jandarmii i-o adus acolo. Le-o dezbatut dintii. Că aveau dinți de aur puși. I-o dezbrăcat, i-o dat în groapa ceea de vii. Acolo umbla groapa ceea. Așa umbla. Că ei de vii se zbăteau. Și deasupra le da pământ. Aproape la vreo 300 au ucis. Și noi ședem și ne uitam, copiii.

David Schwartz